

Семенова Наталія

Кандидат педагогічних наук, доцент

Східноєвропейського університету імені Лесі Українки

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ 6 РОКУ ЖИТТЯ

Неоднозначним у сучасній науці є питання структури особистості у рамках соціально-психологічного, індивідуально-психологічного, діяльнісного та генетичного наукових підходів. У нашій роботі ми спираємося на підхід Ф. Лерша про синтез двох вимірів структури особистості: соціально-психолого-індивідуального та діяльнісного. У результаті структура особистості розглядається як єдність пізнавального, мотиваційного та вчинкового.

Детальніше пояснення складових особистісного зростання дитини в дошкільному віці дано в до Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні: „для визначення життєвої компетентності” дитини необхідно враховувати „не лише те, що вона знає, а й уміє, позитивно ставиться, адекватно діє” [1, с. 49]. Тобто структура особистості включає:

- знання і вміння;
- емоції і ставлення;
- дії і поведінку,

що в цілому формують особистість дитини.

Враховуючи зазначене вище, під формуванням особистості дошкільника ми розуміємо розвиток особистості (у віці до 6 років) на основі здійснення на неї виховного впливу. Відповідно, розробляючи методику експерименту, виділятимемо когнітивний компонент (знання), мотиваційний (прагнення) та діяльнісний (поведінка), що забезпечить реалізацію принципу дитиноцентризму.

З'ясувавши сутність поняття „особистість дитини”, уточнюємо зміст інтегрованого поняття „формування здорової особистості дитини”. Як уже зазначалося, у процесі формування особистості в дошкільному дитинстві закладаються всі її основи, за умови повноцінної життєдіяльності відбувається становлення системи цінностей, де здоров'я є провідною цінністю. За твердженням сучасних дослідників (Г. Беленька, О. Богініч, М. Машовець), упродовж останніх років „усе чіткіше виявляється необхідність радикальних змін у стратегії збереження та поліпшення здоров'я людини, фундаментом якої є формування „Я-концепції” особистості. Процес формування здоров'я, що передбачає і потребу в здоровому способі життя, а отже й активність у процесі самовдосконалення, потребує залучення дитини до нього з самого народження” [3, с. 62]. Відтак умовами особистісного зростання є знання, прагнення, поведінка особистості, виховний вплив, який чиниться на неї, і відповідно зміст її діяльності.

Формування індивідуального здоров'я має відбуватися з раннього віку. У дослідженнях про пріоритетність цінності здоров'я як базової у системі цінностей особистості відзначається, що впровадження оздоровчої парадигми у систему життєвих цінностей підкреслює очевидність зростання значущості гуманістичної спрямованості життя суспільства

У нашій державі згідно зі ст. 3 Конституції України (Основного Закону), здоров'я визначено найвищою соціальною цінністю. На сьогодні в науці існує понад 200 визначень цієї категорії. Розглядаючи поняття „здоров'я”, фахівці акцентують увагу на різних його аспектах. Протягом історії людства за всіх суспільно-економічних формацій проблема здоров'я посідала важливе місце в соціальному, економічному та культурному житті суспільства і була тісно пов'язана з розвитком виробництва й формуванням суспільного буття.

Сучасні філософсько-культурологічні та психолого-педагогічні науки свідчать, що здоров'я людини є складним феноменом глобального значення,

який може розглядатися як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорія, як індивідуальна і суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з навколишнім середовищем, що, у свою чергу, постійно змінюється [5, с. 15]. Загальноприйнятим у міжнародному обігу є визначення здоров'я, яке викладене у преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (1948 р.): „Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад” . У цьому визначенні підкреслюється взаємозв'язок між складовими здоров'я і важливістю цієї сукупності. Якщо хвороби розуміють як дію сукупності руйнівних процесів в організмі людини, наслідком яких є не лише погіршення фізичного самопочуття, то вони ведуть до зміни особистості, відхилення в емоційно-вольовій та мотиваційній сферах. Відповідно „усвідомлення людиною цінності здоров'я як життєвого пріоритету визначає її бережливе ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих” . З огляду на таку позицію збереження, зміцнення і поліпшення здоров'я передбачає усунення негативних наслідків хворобливих переживань, небажаних установок, невпевненості у власних силах, тривожності та інших хворобливих і межових станів. Здоров'я можемо визначити як глобальний психічний стан особистості, для якого характерна динамічна гармонійність внутрішніх переживань і спрямованість діяльності людини.

На підставі зазначеного вище даємо визначення суміжних понять: „*здоров'я особистості*” й „*особистісне здоров'я*”. Здоров'я особистості – це стан благополуччя (фізичного, психічного, соціально-морального), що характеризується відсутністю відповідних хворобливих проявів і забезпечує повноцінну й адекватну умовам навколишньої дійсності життєдіяльність особистості (задоволення, оптимізм, успішність, емоційний комфорт тощо). Особистісне здоров'я трактуємо як відповідальність конкретного індивіда за вироблення необхідних власних орієнтацій, спрямованих на визнання здоров'я найвищою цінністю, стан його фізичного, психічного і соціально-

морального здоров'я як основи свого життя, ставлення до себе та інших людей.

Узагальнений погляд щодо чинників формування здорової особистості на етапі дошкільного дитинства подаємо у вигляді схеми (див. рис. 1.).

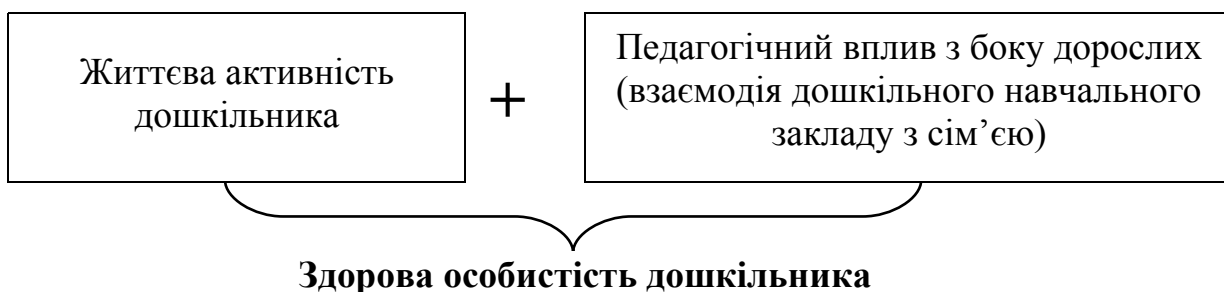

Рис. 1. Основні чинники формування здорової особистості дошкільника

Отже, для формування здорової особистості маємо забезпечити оздоровче спрямування виховного процесу на основі взаємодії дошкільного навчального закладу з родинами вихованців.

Таким чином, *здорова особистість* – це особистість, яка готова сприймати педагогічний (виховний) вплив у цілому, в тому числі щодо культивування здоров'ятворчої діяльності, аналізувати його з позицій власного життєвого досвіду і втілювати модель здоров'я у власній поведінці. Тобто поняття „здорова особистість” синтезує гармонійне поєднання знань про здоров'я (когнітивний компонент), прагнень бути здоровим (мотиваційний компонент) і здоров'ятворчу поведінку (діяльнісний компонент). Висловлене вище ми трактуємо як авторське основоположне робоче визначення, що наочно подаємо у вигляді схеми (див. рис. 2.).

Тобто „*здорова особистість дитини 6-го року життя*” – це особистість, яка зорієнтована на позитивне сприйняття моделі здорового способу життя, запропонованого дорослими, прагне до її підтримання, орієнтуючись на високий стандарт і реалізацію власного потенціалу (фізичного, психічного, соціально-морального); знає про здоров'я та його чинники; застосовує отримані знання у повсякденній діяльності, проявляючи

відповідний характер поведінки і зрілість особистісних сфер (емоційної, вольової, пізнавальної).

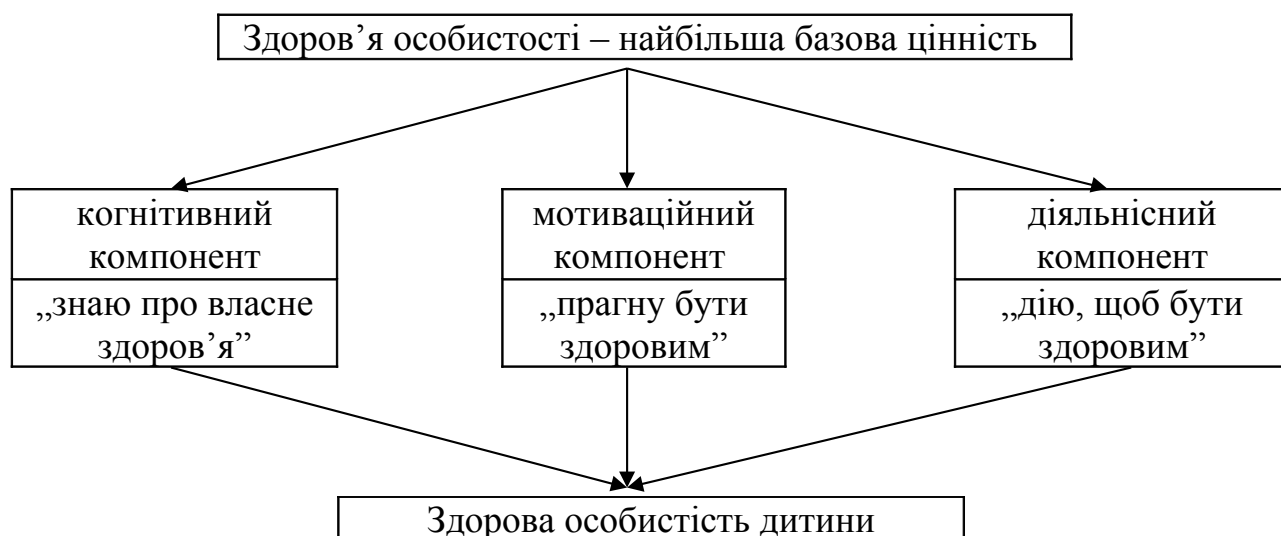

Рис. 2 Складові поняття „здорова особистість”

Аналіз психолого-педагогічних праць з досліджуваної проблеми дав змогу сутнісно сформулювати поняття „*формування здорової особистості дитини 6-го року життя*”. Це – процес засвоєння дитиною знань про здоров'я (когнітивний компонент), забезпечення прагнення бути здоровою (емоційно-мотиваційний компонент) і застосування цих знань та мотивації на практиці (діяльнісний компонент). Це формування забезпечується у процесі здійснення дорослими (вихователями дошкільних навчальних закладів і батьками) виховання оздоровчого спрямування, що забезпечує розвиток усіх компонентів здоров'я дітей як найбільшої базової цінності. Повноцінне формування здорової особистості в дошкільному віці є ефективним лише за умови забезпечення взаємодії дітей і дорослих у системі: „педагоги – діти – батьки”.

Таким чином, уточнивши сутність понять „особистість”, „формування особистості”, „формування особистості в період дошкільного дитинства”, „здоров'я особистості”, „особистісне здоров'я”, ми вивели на основі розкриття понять „здорова особистість” і „здорова особистість дитини 6-го року життя” робоче визначення поняття „формування здорової особистості

дитини 6-го року життя”, яким будемо оперувати в ході проведення дослідно-експериментальної роботи, і зробили такі висновки:

- особистість є одним із провідних понять, яке перебуває в полі зору наукових досліджень психологів та педагогів і має відповідно полінаукове трактування: „соціальна істота, здатна до відповідального самовизначення в різних життєвих ситуаціях”;

- становлення особистості відбувається у процесі та в умовах її життєдіяльності. Активна фаза формування особистості припадає на дошкільне дитинство. Для цього періоду характерним є формування особистості у процесі здійснення на дитину виховних впливів;

- базову основу особистості становить система цінностей, що закономірно формується у дошкільному віці. Фундаментальними серед них виступають цінності, пов’язані зі здоров’ям особистості та сім’єю;

- поняття „здоров’я” розглядається сьогодні як інтегративна якість особистості, яка включає такі складові: фізичну, психічну, соціальну і духовну. У процесі формування здорової особистості необхідно враховувати основні її компоненти: знання і вміння, позитивне ставлення і прагнення, а також дії й активність, які проявляє дитина. Усвідомлення здоров’я як цінності становить основу культури особистості;

- поняття „здорова особистість” синтезує та гармонійно поєднує в собі поняття „здоров’я” у сукупності його складових та структуру особистості: знання про здоров’я (когнітивний компонент), прагнення бути здоровим (мотиваційний компонент) і здоров’ятворчу поведінку (діяльнісний компонент), що й стало робочим визначенням провідного поняття дослідження;

- враховуючи особливості дошкільного віку, у формуванні здорової особистості важливим є забезпечення узгоджених виховних впливів з боку батьків і педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів. Тому вважаємо за необхідне розробку та експериментальне впровадження

технології формування здорової особистості дитини 6-го року життя у процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади / Виховання особистості : Навч.-метод. посібник [Текст] : У 2 кн. – Кн. 2. / Іван Димитрович Бех. – К : Либідь, 2013. – 344 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні : [затв. рішенням Колегії М-ва освіти України та Президії Акад. пед. наук України] / розроб.: О. Л. Кононко, Л. Ю. Корміліцина; брали участь: А. М. Богущ, Е. С. Вільчковський [та ін.] // Дошкіль. виховання. – 1999. – № 1. – С. 6-19.
3. Беленька Г. В. Здоров'я дитини – від родини [Текст] / Ганна Володимирівна Беленька, Ольга Любомирівна Богініч, Марина Аркадіївна Машовець. – К : СПД Богданова М. А. – 2006. – 220 с.
4. Формування здорового способу життя : навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації держ. службовців / [О. Яременко, О. Вакуленко, Л. Жаліло, Н. Комарова та ін.]. – К. : Укр. ін-т соціальних досліджень, 2000. – 232 с.